

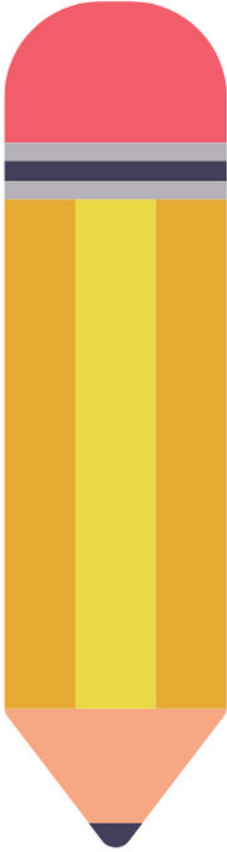
5. SINIF

Ay Serisi

Bilgi yolunu Ay gibi ısıt!

Çalışma Ekibi

Ahmet Fatih Erdem

Mevlüt Demir

Gülbahar Kaya

Aygül Altuntaş

Leyla Aydemir

Mustafa Kafa

Emrah Bozdoğan

Gamze Dursun

Buket Demirel

Mehmet Polat

TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİ AİLESİ

TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİ PLATFORMU

5. SINIF

Konu

Anlatımı-Özeti

TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİ AİLESİ

TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİ PLATFORMU

A) KÖK

Bir sözcüğün parçalanamayan, anlamlı, en küçük parçasına kök denir.

Sözcüğün kökü bulunurken sondan başa doğru ekler çıkarılır ve sözcükle anlam bağlantısını kaybetmeyen en küçük parça kök olarak bulunur.

Örnek:

- Dur-ak-lar-ımız-dan
- * Balık-çı-lar

Kökler isim kök, fiil kök ve ortak kök olmak üzere üçe ayrılır.

1. İSİM KÖK

Varlıkların, kavramların ve duyguların adları olan kökle-re isim kök denir.

İ* sim kökler "-mak, -mek" eki almazlar.

Örnek:

Neşe-li, gül-ler, iç-imizde, kitap-çı, yol-culuk, çat-ırtı, kalem-lik...

2. FİİL KÖK

İş, oluş veya durum bildiren köklere fiil kök denir.

* Fiil kökler "-mak, -mek" eki alırlar.

Örnek:

Kop-ardı, bil-dik, sev-gi, solu-ngaç, yıka-dım, uyu-ma-dan...

3. ORTAK KÖK

Hem isim hem de fiil olarak kullanılabilen köklere ortak kök denir. Ortak kökler arasında anlam ilişkisi vardır.

Örnek:

Boya, şiş, tat, göç, güreş, eski, kuru, güven, ekşi...

4. SESTEŞ KÖK

Yazılışları aynı ancak anlamları farklı olan; hem ad hem de fiil olarak kullanılan ve aralarında hiçbir anlam ilişkisi bulunmayan köklerdir.

Örnek:

Gül(gülmek)   diz(dizmek)
Gül(çiçek)   diz(bacağın bir bölümü)

B) EK

Sözcüklere gelerek onlardan yeni sözcükler türeten veya geldiği sözcükle diğer sözcükler arasında anlam ilişkisi kuran seslere ek denir.

- * Ekler tek başlarına anlamsızdırlar.
- * Bir veya birden fazla sestten oluşabilirler.
- * Ünlü ve ünsüz uyumlarına uydukları için bir ekin birden çok yazılış şekli olabilir.
- * Türkçede "kök + yapım eki + çekim eki" sırası vardır.

Ekler yapım ekleri ve çekim ekleri olmak üzere ikiye ayrılır.

1) YAPIM EKLERİ

Eklendiği sözcüklerden yeni sözcükler türeten ekler yapım eki denir.

* Eklendiği sözcüğün anlamını değiştirir.

* Eklendiği sözcüğü sözlükte yeni bir sözcük olarak buluruz.

Örnek:

Bulut-lu, gör-gü, sanat-çı, vatan-daş...

1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

İsimlere eklenerek onlardan yeni isimler yapan yapım ekleridir.

Örnek:

* Tuz – luk	* Sanat – çı	* İnsan – cıl
* Vatan – daş	* Üç – üncü	* Yaş – ıt
* Acı – mısı	* Kitap – çık	* Top – aç
* Sol – ak	* Düz – ey	* Peynir – li

1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

İsimlere eklenerek onlardan yeni fiiller yapan yapım ekleridir.

Örnek:

* Garip – se	* Yaş – ar	* Şaka – laş
* Kan – a	* Sivri – l	* Ev – len
* Az – al	* Baş – la	

1.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

Fiillere eklenerek onlardan yeni isimler yapan yapım ekleridir.

Örnek:

* As – kı	* Yüz – geç	* Kork – u
* Böl – ge	* Seç – im	* Sat – ıcı
* Kes – ik	* Dik – iş	

1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

Fiillere eklenerek onlardan yeni fiiller yapan yapım ekleridir.

Örnek:

* Kov – ala	* Üşü – t	* Gez – dir
* Taşı – n	* Kop – ar	* An – ımsa
* Tara – n	* Anla – t	

2) ÇEKİM EKLERİ

Sözcüklerin çekimlenerek yeni yer ve görevlerde kullanılmasını sağlayan ekler çekim eki denir.

* Sözcüğe yeni bir anlam kazandırmaz.

* Çekim ekleri daima yapım eklerinden sonra yazılır.

Örnek:

Çalış-tı, kelebek-ler, kalem-im, oku-yor-um...

2.1. İsim Çekim Ekleri

2.1.a. Çokluk Ekleri

İsimlere çokluk anlamı katan, o ismin sayı bakımından birden fazla olduğunu belirten eklerdir. "-lar, -ler" şeklinde yazılabilirler.

Örnek:

* Martı – lar	* Şehir – ler
* Kalem – ler	* Kitap – lar

- * Millet anlamı katabilir: Türkler, İngilizler, Japonlar...
- * Yaklaşık anlamı katabilir: Beş yaşlarında bir çocuğu var.
- * Aile anlamı katabilir: Bu akşam Bülent Beyler bize gelecek.
- * "Her" anlamı katabilir: Sabahları spor yaparım.

2.1.b. Durum (Hâl) Ekleri

İsimlere belirtme, yönelme, bulunma ve ayrılma anlamı katan eklerdir.

* Belirtme hâli: -ı, -i, -u, -ü

Örnek:

- * Evi boyadım. * Balığı yakaladım.
- * Kutuyu uzatır mısın? * Sütü dolaba koy.

* Yönelme hâli: -a, -e

Örnek:

- * Arılar kovana bal taşır. * Eve gidiyorum.

* Bulunma hâli: -da, -de, -ta, -te

Örnek:

- * İki takım sahada kapıştı.
- * Akşam evde değilim.
- * Her semtte pazar kuruluyor.

* Çıkma – ayrılma hâli: -dan, -den, -tan, -ten

Örnek:

- İzmir'e akşamdan gidelim.
- * Yaşlı adam merdivenden iniyor.
- * Arabadan inerken cüzdanımı düşürmüştüm.
- * Defterden bir sayfa kopardım.

2.1.c. İlgî Ekleri

Bir ismi başka bir isimle ilgili hâle getiren, birbirine bağlayıp tamlama kuran eklerdir. "-ın, -in, -un, -ün" şeklinde yazılabilirler. (6. Sınıflarda "Tamlayan eki" olarak da öğretiler.)

Örnek:

- * Arabanın lastiği eskimiş. * Bebeğin yüzü çok şirin.
- * Okulun kapısı değişmiş. * Üzümün tadı çok güzel.

2.1.ç. İyelik (Aitlik) Ekleri

İsimlere gelerek onların kime veya neye ait olduğunu belirten eklerdir. Türkçedeki 6 kişiye göre çekimlenir. (6. Sınıflarda "Tamlanan eki" olarak da öğretiler.)

Örnek:

- * (Benim) Defterim 80 yapraklı.
- * (Senin) Kitabın kaç sayfa?
- * (Onun) Düğmesi kopmuş.
- * (Bizim) Evimizin küçük bir bahçesi var.
- * (Sizin) Eviniz nerede?
- * (Onların) Kitapları yokmuş.

Not:

Üçüncü kişi iyelik ekleri ile belirtme hâl ekini karıştırmamak gerekiyor. Ayrırt edebilmek için "Kimin?" sorusunu sormalıyız. Soruyu sorduğumuzda "onun, onların" cevabı alabiliyorsak iyelik eki, alamıyorsak belirtme hâl ekidir.

Örnek:

- * Evi yeni aldık. (Kimin evi? – Cevap vermediği için belirtme hâl ekidir.)
- * Evi çok büyümüş. (Kimin evi? – "Onun evi" cevabını aldığımız için üçüncü kişi iyelik ekidir.)

2.2. Fiil Çekim Ekleri

2.2.a. Kip (Zaman ve Dilek) Ekleri

Fiillerin zamanını bildiren ve fiillere dilek anlamı katan eklerdir. (Detayları 7. Sınıfta verilecek.)

Örnek:

- * Hoca bir gün eşeğe ters binmiş.
- * Çok güzel resimler çizer.
- * Sağlıklı kalmak için spor yapmalıyız.
- * Bir fincan kahve olsa da içsek.

2.2.b. Kişi (Şahıs) Ekleri

Fiili kimin gerçekleştirdiğini bildiren eklerdir. Türkçedeki 6 kişiye göre çekimlenir.

Not:

İyelik (aitlik) ekleri isim soylu sözcüklere, kişi (şahıs) ekleri ise fiillere getirilir.

Örnek:

- * Ben: Bol bol alışveriş yaptım.
- * Sen: Dün neden geç geldin?
- * O: Öğleden sonra eve gitti.
- * Biz: Hep beraber kitap okuyoruz.
- * Siz: Kapalı alanda sigara içmeyiniz.
- * Onlar: Dersi güzelce dinlediler.

C) GÖVDE

Sözcük köklerine yapım eki getirilmesiyle oluşan yeni sözcüklere gövde denir. Her gövde bir türemiş sözcüktür. Gövdeler de kökler gibi isim gövdesi ve fiil gövdesi olmak üzere ikiye ayrılır.

D) YAPI BAKIMINDAN SÖZCÜKLER

1) BASİT SÖZCÜKLER

Yapım eki almamış sözcüklerdir. Yapım eki almadıkları için daima kök durumundadırlar. Çekim eki alabilirler.

Örnek:

- * Masa, kitap, saat, güzel, gel-, koş-, defterin, insanlar, gidiyorum...

2) TÜREMİŞ SÖZCÜKLER

Kök ve gövdelere yapım eki getirilerek oluşturulan yeni sözcüklerdir. En az bir tane yapım eki olmalıdır. Çekim eki alabilirler. (Her türemiş sözcük bir gövdedir.)

Örnek:

(Altı çizili ekler yapım ekidir.)

- * Ev + li = Evli * Yol + cu + luk = Yolculuk
- * Ört + ü + lü = Örtülü * Kapı + cı = Kapıcı
- * Sor + u + lar = Sorular * Göz + lük + ün = Gözlüğün

3) BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

En az iki sözcüğün yeni bir kavramı karşılamak üzere bir araya gelmesiyle oluşan sözcüklerdir.

Örnek:

- * Çanak + kale = Çanakkale * Deniz + altı = Denizaltı
- * Bilgi + sayar = Bilgisayar * Ak + deniz = Akdeniz
- * İmam + bayıldı = İmambayıldı
- * Eski + şehir = Eskişehir
- * Fark + etmek = Fark etmek
- * Mutlu + olmak = Mutlu olmak
- * Emir + etmek = Emretmek

